

PROBLEME ALE CETĂȚILOR CU "VAL VITRIFICAT" *

de EMIL MOSCALU

Problema cetăților cu "valuri vitrificate", atât de controversate în ce privește structura, funcția și datarea, nu a făcut pînă acum obiectul unei cercetări sistematice. Din acest motiv pentru categoria de monumente în discuție, atât de importantă pentru cunoașterea mai profundă a Hallstattului și Latène-ului de pe teritoriul României, nu dispunem încă de un studiu de sinteză. Săpături și studii sumare s-au făcut asupra cetăților care se încadrează în această categorie de la Brăhăsești, jud. Galați, Popești, jud. Ifov, Bucovăț, jud. Dolj, Mărgăritești, jud. Olt, Someșul Rece, jud. Cluj, Coldău, jud. Cluj, Sighetul Marmației, jud. Baia Mare și în ultimii ani la Albești, Orbeasca de Sus și Trivalea Moșteni, jud. Teleorman.

Cetatea de la Albești este construită pe un promontoriu numit "Dealul Panait", de formă aproape triunghiulară, situat la confluența pârfului Burdea cu râul Vedea. Pe laturile de nord, sud și est sînt pante destul de abrupte și numai pe latura de vest, acolo unde promontoriul comunica cu restul terasei, a fost construită fortificația, formată din șanț de apărare și "val vitrificat", care are o formă semicirculară și o lungime de circa 180 m. Ea a fost secționată în 1967-1968 prin cinci șanțuri perpendiculare, două dintre ele - S.I. și II - secționînd atât zona fortificației, cît și zona locuită din interior¹ (fig.1).

Proporțiile șanțului, în ce privește dimensiunile, nu sînt prea impunătoare, deschiderea la gură fiind cuprinsă între 4,25-5,50 m, iar fundul între 2,50-3,75 m. Adîncimea măsurată de la nivelul de săpare este cuprinsă între 0,90-1,00 m, ceea ce indică faptul că nu avea o eficacitate prea mare și nu forma partea principală a fortificației. Funcția principală era îndeplinită de palisada reprezentată de "valul vitrificat", a cărui înălțime în starea inițială era greu de presupus.

Înălțimea actuală a "valului vitrificat" variază între 0,50 m în S.IV și 1,10 m în S.III. Între șanț și val se află o bermă cu lățimea cuprinsă între 2,60-7 m. Se remarcă faptul că dimensiunile cele mai mari în ce privește lățimea și înălțimea "valului vitrificat" se întîlnesc în partea centrală și de nord a acestuia, în timp ce în jumătatea sudică înălțimea păstrată a valului este de numai 0,50 m. Și arderea pămîntului din structura "valului" din jumătatea sudică este mai puțin intensă, avînd o culoare gălbuie-brun-roșcată, situație care se poate explica prin cantitatea mai mică de lemn, datorită înălțimii și a lățimii mai reduse a palisadei din care, prin ardere, nu ne-a rămas decît pămîntul ars.

În jumătatea nordică pământul din palisadă este ars pînă la vitrifi-
care, în cea mai mare parte fiind transformat într-o masă puternic cal-
cinată. Posibilitatea obținerii unei temperaturi mai ridicate se datora
cantității mai mari de lemnărie folosită la construcție atît pe orizontală,
cît și pe verticală. Lățimea mai mare a palisadei în unele zone (5,60 m)
indică o construcție de proporții impresionante nu numai ca dimensiuni,
dar și ca efort constructiv. Este foarte probabil că în partea interioară
această construcție să fi avut în stare de funcțiune și un drum de rond
pentru apărători, ca și locuințe sau magazii, altfel ar fi destul de greu
de explicat lățimea atît de mare a zonei arse în unele părți.

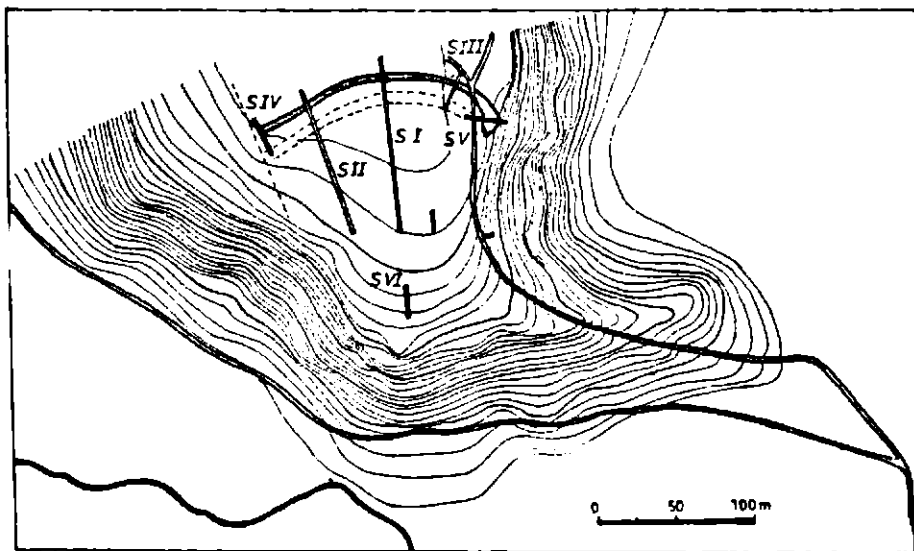

Fig. 1. - Planul general al cetății.

În ceea ce privește structura "valului vitrificat" de la Albești dis-
punem de următoarele observații: este format dintr-un pământ granulat cu
diferite grade de ardere și bucăți de chirpic cu mărimi diferite, avînd
imprimate urmele unor pari și bîrne cu diametrele de 0,03-0,09 m. În
starea actuală ele sînt dispuse în dezordine. În profilul de nord al S. III
s-au deosebit clar în pământul ars trei dungi orizontale de cenușă com-
pactă cu o grosime de 0,05 m, suprapuse, la o distanță de 0,20 m și
respectiv 0,25 m.

Ele provin desigur de la arderea completă a unor rînduri de bîrne
așezate orizontal. Trebuie să presupunem și existența unor șiruri de
pari verticali alternînd cu șiruri de pari orizontali, între care se depu-
seseră straturi de pământ și cărămizi, obținîndu-se astfel o palisadă pu-
ternică, pentru a cărei înălțime nu dispunem de niciun fel de incidiu. Este
sigur că bîrnele verticale, dacă au existat, nu au fost înfipte în pământ,
pentru că existența lor nu a fost observată în cele 10 profile pe care

le-am avut la dispoziție. În plus ele nu au apărut nici în suprafața aflată sub "valul vitrificat", care se detașează clar de pământul pe care a fost așezat, deși am urmărit special acest lucru, prin răzuiri repetate, pe toată suprafața mare secționată a "valului vitrificat". Ea era deci o construcție aflată la suprafața solului, făcută din trunchiuri de lemn.

La suprafața zonei arse am găsit mai multe cărămizi făcute din lut amestecat cu paie, de formă dreptunghiulară, având dimensiunile de $0,25 \times 0,15 \times 0,08$ m (fig.3/1)². Ele formează un alt element de structură a "valului", fără a dispune de indicații referitoare la poziția lor în val. În cetatea de la Orbeasca de Sus aceste cărămizi au fost găsite în structura "valului" ars, unele din ele fiind perforate. La Albești niciuna din puținele cărămizi găsite nu era perforată. Cărămizile perforate sînt frecvente în structura fortificației de la Popești, care aparțin culturii Basarabi³ și Bucovăț⁴ și care este posterioară acestei culturi.

Între șanțul și "valul" ars al cetății de la Albești se află o bermă a cărei lățime variază între 2,60 și 7 m. O particularitate a structurii valului de la Albești o formează și prezența unui gen de contraforți din pământ galben, amestecat uneori cu humă adusă din altă parte pentru a avea o consistență sporită.

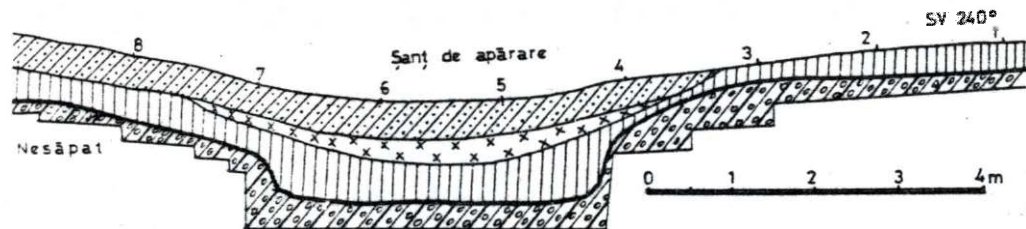
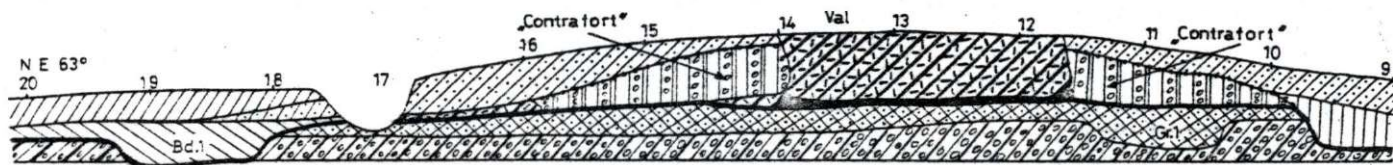
Pământul galben ce formează "contraforții" a fost scos din partea inferioară a șanțului de apărare și a fost depus la baza "valului" atât în partea interioară, cît și în partea exterioară. Este interesant faptul că ei nu sînt pătrunși de foc. Trebuie să remarcăm că datorită acestor "contraforți" pereții "valului" sînt verticali (fig.2). Spre extremitățile de nord și de sud ale "valului" contraforții lipsesc.

În șanțurile I și II "contrafortul" interior suprapune parțial pământul ars (fig.2).

Prezența acestor contraforți este dificil de interpretat. În primul rînd are importanță constatarea că pământul care îi formează nu este pătruns de foc în zona de contact cu valul ars. Ori dacă ei ar fi existat de la început la baza palisadei, deci înainte de arderea ei, este greu de crezut că era posibil să nu fie pătrunși de foc. Dar este posibilă și această situație.

Important este faptul că acești "contraforți" sînt formați din pământ scos de la fundul șanțului de apărare, ceea ce ne obligă să credem că acești contraforți au fost puși la baza palisadei chiar de la construcția ei, pentru că trebuie să admitem ca axiomă faptul că șanțul este contemporan cu "valul". Șanțul de apărare în cazul cetății de la Albești nu forma partea principală a fortificației, dar el a fost necesar a fi săpat, pentru a furniza pământul necesar construirii "valului". Dar este posibil ca pământul necesar construirii "contraforților" să fi fost scos din fundul șanțului de apărare și după săparea șanțului de apărare, construirea palisadei și incendierea ei.

Un argument care contrazice ultima interpretare este acela că "valul" ars are pereții verticali în aproape toate secțiunile săpate, ceea ce ne duce la concluzia că "contraforții" se aflau totuși la baza palisadei imediat după construirea ei, deci înainte de ardere.

LEGENDĂ

Pământ ars (val)	Pământ brun compact (umplutură)	Săpătură recentă
Pământ brun (strat halstattian)	Pământ galben (contrafort*)	Pământ negru compact (umplutură)
Pământ înegrit de toc	Pământ negru brun (strat La Tène)	Pământ galben viu
	Pământ brun cu multă arsură din val	

Fig. 2.- Albești. Profilul șanțului I.

Fig. 2.- Albești. Profilul șanțului I.

În ipoteza că contraforții au fost așezați la baza arsurii după arderea palisadei, ceea ce ne obligă admiterea unei a doua faze de construcție a fortificației de la Albești, trebuie să admitem și operațiunea de strângere a pământului ars, care desigur că s-a răsfrânt după arderea scheletului de lemnărie care forma palisada. Această ipoteză este mai puțin probabilă, privită prin prismă utilității unei asemenea operațiuni.

"Contraforții" din pământ galben s-au găsit și în cetatea de la Orbeasca de Sus⁵, ca și în cetatea de la Brăhăsești, unde de asemenea "contrafortul" suprapune un nivel de arsură.

Din exemplele de mai sus reiese că acest gen de "contraforți" sînt generalizați ca sistem constructiv la cetățile din sudul Moldovei și Muntenia. Dar cetatea de la Orbeasca de Sus se păstrează din Hallstattul A1-A2, iar cele de la Albești și Bucovăț din sec. IV-III f.e.n.

Stratigrafic "valul ars" cu contraforții săi din cetatea de la Albești în șanțurile I și III suprapune un nivel de locuire Hallstatt B, ceea ce indică faptul că fortificația de aici este ulterioară acestei perioade. În total în interiorul cetății au mai fost descoperite două gropi menajere hallstattiene, cinci bordele și șase gropi Latène timpurii.

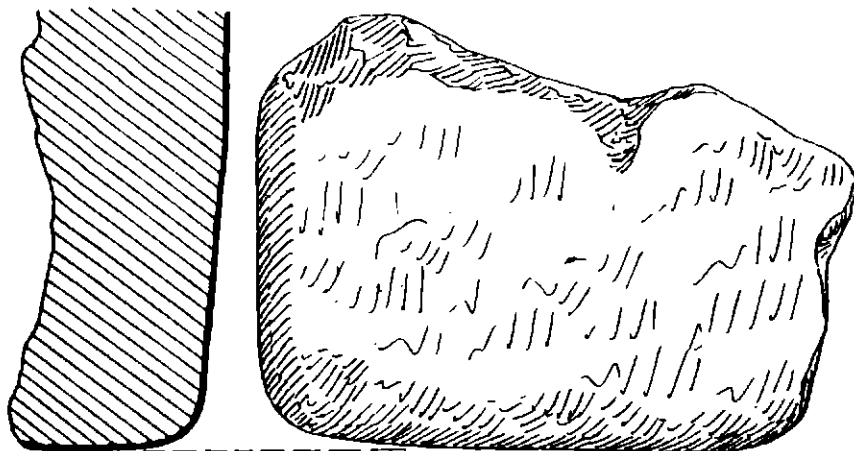
Ceramica hallstattiană datează din Hallstattul B (fig. 3/2)⁶ și nu există nici o altă etapă hallstattiană ulterioară și nu s-a găsit nici un ciob aparținînd culturii Basarabi, ceea ce exclude posibilitatea ca fortificația cetății să dateze dintr-o perioadă ulterioară etapei hallstattiene prezente în cetate.

Ceramica Latène timpurie (fig. 3/3) din bordele și gropi este datată pe baza fragmentelor de amfore de Thasos și Chios începînd cu mijlocul sec. al IV-lea f.e.n. Ținînd seama de faptul că cetatea a fost locuită într-o singură etapă ea trebuie să fi avut o existență destul de scurtă, a cărei durată nu o putem preciza. Cetatea de la Albești poate fi contemporană cu cetatea de la Brăhăsești, Mărgăritești și Trivalea Moșteni.

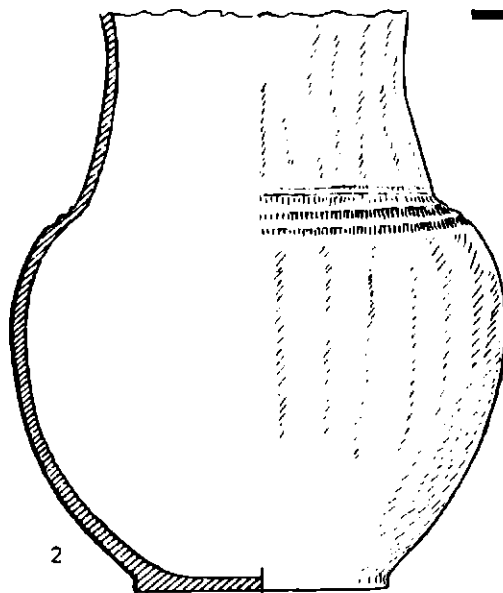
O datare mai restrînsă a acestei categorii de cetăți este încă dificil de elaborat, întrucît puțina ceramică de care dispunem nu se poate data prin ea însăși cu precizie, iar alte piese cu o putere de datare mai mare lipsesc datorită săpăturilor restrînse. În această privință cetatea de la Albești se poate data mai precis prin prezența amforelor grecești neștamplate.

De cetatea de la Albești este legată și existența mormîntului princiar și a tezaurului de la Peretu, care se află la circa 2,5 km de ea și care datează de la mijlocul sec. al IV-lea f.e.n.⁷. Ea este contemporană cu nivelele I și II din cetatea de la Zimnică și poate și cu cea de la Trivalea Moșteni, care în acest fel formează un sistem de cetăți de la mijlocul sec. al IV-lea și sec. al III-lea f.e.n. pe teritoriul jud. Teleorman, în zona vestică a cîmpiei Munteniei.

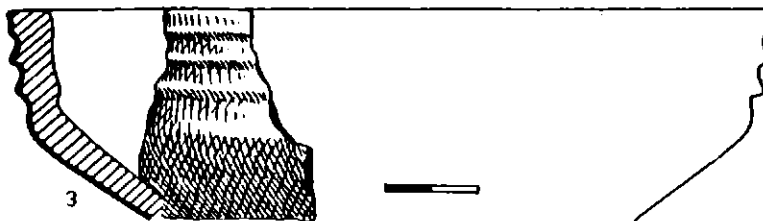
Aceste trei cetăți împreună cu mormîntul princiar și tezaurul de la Peretu constituie o indicație de valoare privind existența unei uniuni de triburi în zona județului Teleorman în sec. IV-III f.e.n. și care cuprind și perioada domniei lui Dromichetes.

1

2

3

Fig. 3.- Albești: 1, cărămidă din valul cetății; 2, vas Hallstatt B din groapa nr. 1; 3, vas geto-dacic din pastă cenușie (sec. IV-III f.e.n.)

Săpăturile efectuate în cetatea de la Albești au adus importante observații stratigrafice privind datarea fortificației, dar și interesante observații privind modul de construire a "valului" ars și interpretarea lui. Cetăți cu "val vitrificat" se cunosc pe întregul teritoriu al României, cu excepția centrului și nordului Moldovei⁸. În aria tracică de la sud și nord de Balcani nu se cunosc astfel de cetăți. Cetăți cu "val vitrificat" sînt cunoscute în toată Europa vestică și în Anglia și datează din Hallstatt și Latène.

O problemă importantă o constituie interpretarea funcției, modul de construire și mai ales problema mult discutată dacă "valurile vitrificate" sînt sau nu arse intenționat. Studiul "valurilor vitrificate" a început încă din a doua jumătate a secolului trecut⁹, dar după prima parte a secolului nostru studiul acestei probleme a fost abandonat mai bine de 50 de ani¹⁰. Și în literatura arheologică românească a existat părerea că este vorba de o ardere intenționată a acestor "valuri". Astfel V. Cristescu și D. Tudor ca și I. Bogdan Cătănciu, vorbind despre arsura care marchează limesul transalutan, spun că acesta este ars intenționat¹¹. R. Vulpe și Gh. Macovei consideră "valurile vitrificate" de la Popești și Bucovăț¹² arse intenționat, pentru ca de-abia deasupra lor să se înalțe o palisadă. N. Vlăsa și St. Dănilă au considerat "valul" de la Sărățel ca fiind ars intenționat¹³. K. Horedt nu ia poziție în privința interpretării valurilor vitrificate ca fiind incendiate intenționat sau fortuit¹⁴.

M. Brudiu și P. Păltănea nici nu pun problema ca "valul" ars de la Brăhăsești să fie incendiat intenționat, interpretînd acest "val" ca resturi ale unei palisade de lemn incendiat¹⁵, ceea ce nu poate decît să corespundă realității.

Recent N. Vlăsa, pe baza săpăturilor de la Coldău, jud. Bistrița-Năsăud, a putut afirma că "valul vitrificat" este rezultatul unei incendieri neintenționate, fortuite¹⁶. Aici, în nivelul ars, au fost găsite și bîrne care reprezintă indicația unei palisade construite din lemn în genul celor de la Biscopuin¹⁷. Prezența bîrnelor este sigură și în valul cetăților de la Bucovăț, Popești, Albești, Orbeasca de Sus și Trivalea Moșteni.

Un fapt care vine să confirme teza arderii fortuite a "valurilor" vitrificate în cetatea hallstattiană de la Drîmbar-Teleac este și prezența într-o secțiune, a zonei de arsură, iar în alta a bîrnelor nearse din structura valului¹⁸, ceea ce arată că doar o parte a palisadei a fost incendiată cu prilejul unui atac.

Un alt fapt în măsură să sprijine ideea că aceste "valuri" sînt arse fortuit este și înălțimea mică pe care o au, ea fiind cuprinsă între 0,30-1,10 m în cetățile de la Albești, Orbeasca de Sus, Trivalea Moșteni, Brăhăsești, Bucovăț, Coldău și de 2 m la Popești. Această înălțime este oricum mult prea mică pentru un "val" cu pretenția de a apăra o cetate, oricît s-ar fi aplatizat el în decursul secolelor.

"Valurile" arse nu sînt decît resturile unor palisade din lemn dispuse transversal și longitudinal, umplute cu pămînt și pietre, acolo unde există, și care au fost arse cu prilejul unui atac.

În cazul cetăților de la Someșul Rece¹⁹, Sighetul Marmației și Boinești, jud. Satu Mare²⁰, unde deasupra pământului ars se află un alt strat de pământ nears, aceasta poate fi interpretată ca fiind o a doua refacere a fortificației. Pământul ars reprezintă resturile unei prime palisade incendiate, peste care s-a construit o a doua palisadă, care însă nu a mai fost arsă.

Este problematic dacă însăși cetățile care astăzi ne apar fortificate doar cu valuri simple de pământ și cu șanț adiacent au fost construite inițial doar din pământ. Este foarte probabil că și ele au fost construite tot din șiruri de bîrne cu mult pământ între ele, și care nu au mai fost incendiate.

O indicație în acest sens ne este oferită de fortificația de la Drîmbar-Teleac, jud. Alba și cea de la Cotnari, jud. Iași. La Cotnari, în structura valului pe lângă zidul din piatră, sînt și bîrne care formau o armătură de lemn²¹.

"Valuri vitrificate" se cunosc și în epoca romană. În acest mod a fost construit limes-ul transalutanus²². Ele există și în epoca prefeudală în sec. X-XII la Moldovenești²³ și Fundul Herței, jud. Botoșani²⁴ și în sec. al XIV-lea la Frumoasa, jud. Teleorman²⁵. Resturile arse nu pot fi decît rezultatul arderii palisadei din lemn cu pământ sau pietre acolo unde există.

"Valurile vitrificate" nu reprezintă un sistem constructiv în sine. Ele nu au fost construite pentru a fi incendiate intenționat, în vederea obținerii unui suport pentru palisadă sau unui simplu val de apărare, pentru că această interpretare apare irațională privită prin prisma efortului necesar și al eficienței unei asemenea construcții.

Cetăți cu "val vitrificat" se cunosc pe teritoriul României începînd de la sfîrșitul epocii bronzului pînă în sec. al XIV-lea. Cetatea de la Coldău aparține culturii Wietenberg, cetățile de la Someșul Rece, Sărățel, Sighetul Marmației, Orbeasca de Sus datează din Hallstatt A-B, cetatea de la Popești aparține culturii Basarabi (Hallstatt C), cetatea de la Bucovăț datează din a doua jumătate a sec. al VI-lea - sec. al III-lea î.e.n., iar cele de la Albești, Trivalea Moșteni, Mărgăritești și Brăhăsești datează din sec. IV-III î.e.n.

NOTE

* Articolul a fost redactat în decembrie 1976.

- 1 D.BERCIU, EMIL MOSCALU, Cercetările de la Albești, SCIV, 23, 1972, 4, p.633 și urm.
- 2 Ibidem, fig.412.
- 3 R.VULPE, SCIV, VI, 1955, 1-2, p.247 și fig.8 și 9; idem, Materiale, III, 1957, p.240.
- 4 G.MACOVEI, Materiale, V, 1959, p.353.
- 5 Săpături efectuate în 1969-1974 de E.Moscalu și C.Beda.
- 6 D.BERCIU, EM.MOSCALU, op.cit., p.635, fig.4/3-4.

- 7 E.MOSCALU, P.VOIEVOZEANU, Le tombeau princiere gétique et la tresor de Peretu, Comunicare ținută la al II-lea Congres Internațional de Tracologie, București, 5-10 septembrie 1976, material care este publicat și în prezentul volum.
- 8 M.BRUDIU, P.PĂLTĂNEA, AM, VII, 1972, p.10.
- 9 I.DECHELETTE, Manuel d'archeologie prehistorique celtique et gallo-romaine, III, 1927, p.184 și urm.
- 10 G.NOVAKI, Zur Frage der sogenannten "Brandwälle", în Acta Arh. Hung., XVI, 1964, 1-2, p.99-149.
- 11 V.CRISTESCU, Istoria militară a Daciei romane, p.133; D.TUDOR, Cercetări arheologice pe limesul transalutan, SCIV, VI, 1-2, 1955, p.93; IOANA BOGDAN CĂTĂNICIU, Nouvelles recherches sur le limes du sud-est de la Dacie, în Akten des XI. Internationalen Limeskongres, Budapesta, 1976, p.333-345
- 12 R.VULPE, Materiale V, 1959, p.340; G.MACOVEI, Materiale, V, 1959, p.353.
- 13 N.VLASSA, ST.DĂNILĂ, Materiale, VIII, 1962, p.344.
- 14 K.HOREDT, Așezarea fortificată din perioada târzie a bronzului de la Sighetul Marmației, Baia Mare, 1966, p.9.
- 15 M.BRUDIU, P.PĂLTĂNEA, Arheologia Moldovei, VII, 1972, p.228.
- 16 N.VLASSA, Săpăturile de la Coldău, în Acta Musei Napocensis, X, 1973, p.11-21.
- 17 Ibidem, p.13 și urm.; pentru Biscopuin cf.bibliografia la nota 17.
- 18 K.HOREDT, I.BERCIU, AL.POPA, Săpăturile de la Teleac, în Materiale, VIII, 1967, p.354, fig.4; I.BERCIU, AL.POPA, Așezarea hallstattiană de la Drîmbar-Teleac, Apulum, V, 1964, p.74, pl. II și pl.III.
- 19 ST.FIRENCZI, Așezarea hallstattiană întărită de la Someșul Rece, în AMN, I, 1964, p.74.
- 20 Cf.nota 14.
- 21 ADRIAN C.FLORESCU, Cetăți traco-getice pe teritoriul Moldovei, în "Cercetări istorice", Iași, 1971, p.115.
- 22 Cf.nota 11.
- 23 Săpături K.Horedt, cf.bibliografie, la N.VLASSA, op.cit., p.19, nota 17.
- 24 Săpături M.PETRESCU-DÎMBOVIȚA, DAN G.TEODOR, V.SPINEI, Les fouilles archeologiques de Fundul Herței, "Arheologia Polski", XVI, 1-2, p.363-383.
- 25 Săpături N.Constantinescu.

QUELQUES PROBLÈMES CONCERNANT LES FORTIFICATIONS À "VALLUM VITRIFIÉ"

Résumé

Pour ce qui est des fortifications défendues par des "vallums vitrifiés", on ne dispose pas encore d'études systématiques quoiqu'on ait déjà réalisé plusieurs sondages et aussi quelques études sommaires.

L'oppidum fortifié d'Albești (Dép. de Téléorman) est sis sur un promontoire en forme à peu près triangulaire. La fortification qui se trouve du côté ouest est représentée par un "vallum vitrifié"; elle est en forme semi-circulaire et son périmètre mesure 180 m.

Le "vallum vitrifié" est dû à une forte calcination de la terre, calcination réalisée par le feu. On y trouve des morceaux de torchis où se trouvent imprimés des traces de poutres et de pieux; leurs diamètres varient entre 0,03-0,09 m. À l'état actuel, ces traces sont disposées en désordre. À la surface du "vallum vitrifié" on a découvert plusieurs briques travaillées en argile mélangée de pailles (fig.3/1); les dimensions en sont: 0,25 x 0,15 x 0,08 m; cependant on n'a pas pu encore en lui déterminer la fonction. A Orbeasca de Sus ces briques se trouvaient au milieu du "vallum vitrifié"; de la sorte, elles y jouaient un rôle bien déterminé. De même, les briques y étaient perforées, tout comme à Popești, où le "vallum vitrifié" appartient à la culture Basarabi du Ha C; la même situation se retrouve à Bucovăț qui a été daté aux IVe-IIIe s. av.n.è., si les recherches ultérieures ne prouveront pas qu'il appartient lui aussi au Ha A-C.

Dans le profil de la IIIe section de la fortification d'Albești, on a distingué clairement les traces de trois couches superposées de cendre, bien compactes d'une épaisseur de 0,05 m. Les traces de cendre proviennent de la calcination complète de plusieurs rangées horizontales de poutres. C'est l'une des rares indications concernant la construction de ces "vallum vitrifiés" et celle-ci nous permet de supposer l'existence de plusieurs rangées de poutres et de pieux, assis verticalement et horizontalement, une sorte d'armature en bois, intercalée de terre et de briques. Cette construction représentait une palissade fortifiée; pour ce qui est de son hauteur, on ne dispose d'aucune information précise, mais on pourrait l'estimer à 3-5 m. Elle était doublée par un fossé défensif peu profond, situé au devant.

L'oppidum fortifié d'Albești se distingue aussi par une autre caractéristique particulière: entre le fossé défensif et le "vallum vitrifié" il y a une berme dont l'épaisseur varie entre 2,60-7 m. À la base de la zone en terre cuite on trouve des "contreforts" en terre jaune mêlée de glaise, qui soutiennent aujourd'hui encore le mur vertical de la zone en terre cuite (fig.2). La terre jaune a été extraite du fossé défensif tandis que la glaise provient de la rivière de Vedea, qui se trouve dans le voisinage.

Dans les sections I et II, le contrefort intérieur superpose la terre cuite écoulée du remblai vitrifié; toutefois il est certain que les contreforts n'ont pas été touchés par le feu, comme il eût été normal s'ils auraient été construits avant la calcination du "vallum"; s'il en est ainsi, il faut admettre que ces contreforts représentent une deuxième étape de fortification de la cité d'Albești, une étape de reconstruction après un premier incendie. D'autre part, l'hypothèse selon laquelle les contreforts auraient été élevés à la base de la palissade se trouveraient confirmée par le fait que les parois de terre cuite sont verticaux (fig.2) et toutefois semble plus plausible que ces contreforts y fussent déposés

après la calcination de la palissade, (en représentant donc une deuxième phase de reconstruction), étant donné le fait que la terre jaune superpose vers l'intérieur la terre cuite écoulée du "vallum". On retrouve la même situation dans l'oppidum fortifié de Bucovăț. De même, on relève les mêmes contreforts à Orbeasca de Sus, appartenant au Ha A₁-A₂. Il est certain que l'utilisation des contreforts représentait un système généralisé pour toutes les fortifications à "vallum vitrifié" de la Valachie et de l'Olténie, mais il faut en trouver l'explication.

Du point de vue stratigraphique, les contreforts du "vallum vitrifié" appartenant aux sections I et II superposent un niveau d'habitation Hallstatt B; il en résulte que la cité d'Albești a été construite après cette étape d'habitation.

Étant donné qu'on n'a pas trouvé de matériaux datant du VIIe-VIe s.av.n.è. (aucun fragment céramique de Basarabi), la cité et sa fortification datant du IVe-IIIe s.av.n.è., car l'habitat de cette période s'y trouve mieux représenté par 6 fosses ménagères et 5 huttes, tandis que l'habitat hallstattien est représenté uniquement par 2 fosses.

On peut dater l'habitat des IVe-IIe siècles à base de quelques fragments d'amphore de Thasos et Chio. De la sorte, l'oppidum fortifié d'Albești est contemporain à ceux de Mărgăritești (dép. d'Olt), Bucovăț (dép. de Dolj) et Trivalea Moșteni (dép. de Teleorman). En même temps l'oppidum fortifié d'Albești est en relation avec la tombe géro-dace princière à trésor de Peretu, qui se trouve à une distance de 2,5 km du côté ouest; elle date de la période 375-340 av.n.è., étant contemporaine avec le début du règne de Philippe II. La fortification d'Albești est aussi contemporaine aux niveaux I et II de la cité de Zimnicea, qui se trouve à une distance de 40 km du côté sud au bord du Danube, et avec la cité de Trivalea Moșteni, située à environ 30 km du côté est. Ces fortifications du ouest de la Valachie et la tombe de Peretu constituent un indice archéologique de l'existence d'une puissante union tribale au IVe et IIIe s.av.n.è. On sait que la cité de Zimnicea a été ataquée et conquise par Alexandre le Grand en 335 av.n.é., pendant les préliminaires de la guerre avec la Perse.

Les trois fortifications géro-daces de l'ouest de la Valachie forment un système défensif important, datant du IVe-IIIe s.av.n.è. Quelques auteurs considèrent que les "vallum vitrifiés" de Popești et de Bucovăț ont été calcinés intentionnellement pour servir comme base à l'élévation d'une palissade. D'autres auteurs considèrent que le vallum de la cité de Sărățel a aussi été incendié intentionnellement, tandis que ceux qui ont fouillé la cité de Brăhăsești considèrent que le "vallum vitrifié" représente en fait la trace d'une palissade en bois incendiée.

Récemment, les fouilles effectuées à Coldău, dont la fortification appartient à la culture Wietemberg de l'âge du bronze récent, ont mené à la découverte de plusieurs poutres calcinées. Grâce à ces découvertes, les "vallum vitrifiés" ont été considérés comme des plaissades en bois du même type que celles de la cité luzacienne de Biscopin, mais qui auront été incendiés par hasard.

La présence des poutres et en général la présence du bois dans la structure de tous les "vallum vitrifiés" des cités ci-dessus mentionnées est relevée, ainsi que nous l'avons montré, par des torchis qu'on y trouve, car le torchis contient les traces imprimées du bois.

Un autre fait qui vient confirmer la thèse selon laquelle ces "vallum vitrifiés" auraient été incendiés par hasard (à la suite d'une attaque par exemple) est l'existence dans la cité du Ha B de Drâmbar Teleac, d'une zone où on trouve des poutres non calcinées et d'autres zones où on trouve de la terre cuite.

D'ailleurs, la hauteur réduite de ces "vallum vitrifiés" (entre 0,3 - 2,10 m) à Albești, Orbeasca de Sus, Trivalea Moșteni, Bucovăț, et 2 m à Popești, ne permet pas à les considérer comme des ramblais défensifs, quoiqu'ils ont été aplatis par le labourage au cours des siècles.

Les "vallum vitrifiés" sont en fait des restes de palissades, dont les poutres en bois disposées d'une manière longitudinale et transversale, étaient intercalées avec de la terre, des galets ou des briques; les palissades ont été probablement incendiées à l'occasion d'une attaque; les considérer donc comme un système constructif s'avère une démarche hasardeuse.

Toutefois, il ne faut pas abandonner entièrement l'hypothèse selon laquelle ces vallums eussent été incendiés intentionnellement, en vue de former le noyau d'un vallum en terre vierge. Les oppidums fortifiés de Boinești (dép. de Satu Mare) culture Suciul de Sus, de Someșu Rece et de Sighetu Marmăției (culture Gava Ha A-B) présentent un noyau en terre cuite, sous lequel se trouve déposée une couche de terre vierge, parfois plaquée de pierres. Ceci permettrait d'en déduire que le noyau en terre calcinée serait le noyau même d'un vallum en terre et pierres non-calcinées.

S'il en est ainsi, il faut considérer que la technique des "vallum vitrifiés" à noyau calcinée, représente en fait les restes d'une première palissade incendiée; tandis que la couche de terre vierge qui se trouve au dessus, représente les restes d'une deuxième palissade en bois intercalée de terre, cette deuxième palissade n'étant plus incendiée, la terre demeure non vitrifiée.

Le limes transalpinus est lui aussi construit selon la technique du "vallum vitrifié" tout comme les fortifications du Xe-XIe s.n.è. de Moldovenesti et Fundul Herței, ou bien encore comme la cité fortifiée de Frumoasa du XVe s. (dép. de Teleorman); elles représentent sans doute les restes des palissades en bois incendiées.

Il est donc certain que la plupart des fortifications à "vallum vitrifiés" ne représentent un système constructif. Elles n'ont pas été incendiées intentionnellement, en vue d'obtenir le support d'une palissade ou le noyau d'un vallum en terre.

Toutefois, dans certains cas, comme par exemple celui de Boinești, il ne faut pas exclure l'idée d'un noyau en terre cuite du vallum en terre.

Il est douteux que les cités qui nous apparaissent aujourd'hui comme fortifiées par des simples vallum en terre vierge et des fossés dé-

fensifs, aient été construites initialement seulement en terre. Il est plus que probable qu'elles aient été construites avec des rangées de poutres intercalées de terre et qu'elles n'aient pas été incendiées intentionnellement.

LÉGENDE DES FIGURES

Fig.1. - Albești. Plan général de la cité.

Fig.2. - Albești. Profil de la section no.1.

Fig.3. - Albești: 1, brique du vallum de la cité; 2, vase Hallstatt B de la fosse nr.1; 3, vase gëto-dace en pôte grise (IV ème -III ème siècles av.n.è.).